

e-ISSN: 2651-3595

kalemname

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

8/16

ARALIK 2023

DergiPark
AKADEMİK

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

EBSCOhost

SÖBIAD

SIS
Scientific Indexing Services

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2651-3595

Sayı/No:16

Aralık/December 2023

Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler

Scope: Religious Studies-Social Sciences

Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)

Period: Biannually (June & December)

Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.

Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.

Kalemname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel ve hakemli bir dergidir.

Kalemname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

kalemname

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences

BİR SUFİ'NİN MÜZİĞİNDE GİZEMCİLİK: "HAZRET İNAYET HAN"*

Şule GECE

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Felsefe Bölümü

Sistemik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı

Assoc. Prof., Kırıkkale University Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Philosophy

Kırıkkale, Türkiye.

gecesule@gmail.com

orcid.org/0000-0001-5668-9335

Cangül MÜNÜKLÜ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe Bölümü

Sistemik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı

Postgraduate Student, Kırıkkale University Institute of Social Sciences

Department of Philosophy

Kırıkkale, Türkiye.

cnglmunuklu@gmail.com

orcid.org/0000-0002-0698-5440

Öz

Müziğin gizemciliği üzerine çalışmalar yapan Hazret İneyet Han, müziği ilahi güce yakınlaştıran bir araç olarak görmekte ve hakikat yolunda ilerlemenin önemini vurgulamaktadır. Müziğin ve sesin, titreşim ve frekanslarının, zihin, beden ve ruh üzerindeki şifasal özelliklerinin önemini belirtmeyi ihmal etmemiştir. Düşüncenin, sözün, sesin ve zihnin, irademizi etkileyen her türlü titreşimsel olguların üzerinde durmuş ve meditasyon yapmanın, zihni ve bilinci aktif hâle getirmenin yollarını eserlerinde aktarmıştır. Meditasyon ile uyku hâlinde olan zihni uyandırmanın ve hakikatle bir olmanın nasıl mümkün olacağını irdelemiştir. Tanrı ile evren, insan ve bilinen tüm varlıkların ahengini, müziğin harmonisi ile örneklendirerek aktarmaya çalışmıştır. Bu çalışmanın amacı, Hazret İneyet Han'ın müzik ve ses aracılığıyla, hakikati arama ve bulma yöntemlerini göstermeye çalışmaktır. Antik Yunan, İslam ve modern dönem filozoflarının, müzik üzerine olan perspektifleri ile İneyet Han'ın düşünceleri arasındaki benzerlikler ifade edilmiştir. Bu amaçla makalede, müziğin felsefedeki önemli temsilcilerinden yola çıkılarak müziğin evrensel ahengi, içsel öğretisi ve aşkınsal Tanrı anlayışı arasındaki ilişki aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Evrensel Sufizm, Gizemcilik, Meditasyon, Müzik, Titreşim.

* Bu makale, Doç. Dr. Şule GECE danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

MYSTICISM in the MUSIC of a SUFI: “HAZRAT INAYAT KHAN”

Abstract

Hazrat Inayat Khan, who studies the mysticism of music, sees music as a means of getting closer to the divine and emphasizes the importance of progressing on the path of truth. He did not neglect to mention the importance of music and sound, their vibrations and frequencies, and their healing properties on the mind, body and soul. He emphasized the importance of thought, word, sound and mind, all kinds of vibrational phenomena that affect our will, and conveyed the ways of meditating and activating the mind and consciousness in his works. He examined how it is possible to awaken the sleeping mind through meditation and become one with the truth. He tried to convey the harmony between God and the universe, man and all known beings by exemplifying it with the harmony of music. The aim of this study is to show Hazrat Inayat Khan’s methods of seeking and finding the truth through music and sound. The similarities between the perspectives of ancient Greek, Islamic and modern philosophers on music and Inayat Khan’s thoughts are expressed. For this purpose, the article tries to elucidate the relationship between the universal harmony of music, its inner teaching and the transcendental understanding of God by starting from the important representatives of music in philosophy.

Keywords: Universal Sufism, Mysticism, Meditation, Music, Vibration.

Giriş

Müziğin, felsefi alanda köklerini bulabilmesi için farklı tarihî dönemler ve kültürler olmak üzere filozofların, müzisyenlerin ve müzik teorisyenlerinin perspektiflerine dair ifadelerini incelemek ya da irdelenmek bu görüşler arasındaki benzerlikleri sentezleyebilmek önemli bir edimdir. Bu makalede, açıkladığımız adımlara uygun nitelikte bir çalışma yolu izlenilmiş ve müziğin felsefi alan içerisinde varoluşu, müzik filozoflarının görüşleri ve son olarak Hazret İnayet Han’ın müziğinde gizemciliği, araştırmamızın konusunu ve amacını oluşturmuştur. Müziğin varoluşu ve felsefi alanda incelenmesi, makalemizin konusunun daha açıklayıcı bir çıkarımla irdelenebilmesi için felsefi bir argümana dayandırılma amacını içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle makalenin ilk bölümünde müziğin varoluşu ve felsefi alanı, Antik Yunan filozofları, İslam düşünürleri ve modern dönem filozoflarının müzik üzerine olan görüşleri ve düşünceleri ifade edilmiştir. Filozofların görüşleri, kronoloji bilimine uygun nitelikte hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, İnyet Han'ın mistik müziği ile beraber hakikat anlayışına ve öğretilerine giden yolu filozofların perspektiflerini de ele alarak gösterebilmektir. İnyet Han'ın müziğinin içerisinde barındırdığı mistik öğretiler, temel düşüncelerini yansıtmakla birlikte müzik üzerine görüşlerini de ifade etmektedir. Makalenin amacı olarak, Hazret İnyet Han'ın müzik sanatı üzerine geliştirdiği mistik düşüncelerinin, felsefi bir perspektif ile irdelenmesi için makalenin ilk bölümünde müziğin varoluşu ve felsefi alanına değindikten sonra ikinci bölümünde ise İnyet Han'ın görüşlerinin derinliğini anlamlandırabilmemiz için yaşam görüşü ve öncüsü olduğu “Evrensel Sufizm Öğretisi”nin ifadelerine değinilmiştir. Okyanus Yayınları aracılığıyla, Aftab Talat Kamran düzenlemeleri ve hazırlamalarına ait olan, İnyet Han'ın kendi eserlerinden ve mistik müzik anlayışından yola çıkılarak temel öğretileri ve fikirleri üzerinde durulmuştur. Makalenin üçüncü bölümünde ise Hazret İnyet Han'ın müzik sanatı ve ses üzerine olan gizemci veya mistik görüşleri ele alınmıştır. İnyet Han'ın müziğin evrenselliği, ahengi, insan üzerindeki yansımaları, beden akordu, hakikat yolu, tanrı anlayışı, meditasyon gibi önemli kavramları, müzik ve ses üzerine olan mistik ifadeleriyle bu makalede aydınlatılmaya çalışılmıştır.

1. Müziğin Varoluşu ve Felsefi Alanı

Müziğin oluşumu ve kökeni üzerine düşündüğümüz zaman, onun ne kadar eski ve köklü bağlarının olduğunu görmüş olmaktadır. Bu sebeple, müzik kavramını oluşturan bir unsur olarak sesi ele aldığımızda, müziğin kökeni üzerine, daha detaylı sonuçlara ulaşmış olacağız. Bu kökler bizi var eden Tanrı'nın yansımasına yönlendirir, ilahi gücü sesin kendisinde bulmamızı sağlar. Evrenin oluşumunun ses ile başlaması ve yok oluşunun da bir ses sonucu olacağını, kutsal metinlerde bir öğreti olarak görebiliriz. Sesin oluşumu ve onun varlığını sağlayan unsurlar bu nedenle oldukça önem arz etmektedir. Canlı ve cansız olmak üzere, her nesnenin ve varlığın mutlak bir sesi vardır. Müziğin oluşumunu anlamak, şifasal özelliklerini bilmek ve onu hakikat öğretisine götürecek bir aracı olarak görmek için, müziğin bir unsuru olan sesi detaylı incelememiz gerekmektedir.

Sesin varlığını bilebilmemiz için, öncelikli olarak onun unsurlarını da detaylı bilmemiz gerekmektedir. Fizik bilimine göre sesin bilimsel açılımı ve tanımı şu şekildedir; ses bir enerjidir. Onun varlığından söz edebilmemiz için öncelikli olarak ses kaynağının gerekliliğine, daha sonra bu sesi iletebilen sağlıklı elverişli bir ortamın olmasına ve bu sesi algılayabilen bir alıcı sistemin yani işitsel varlığın olmasına gerek vardır (Denktaş, 2021). İnsan kulağı ve işitme aralığı sınırlı olmakla birlikte 20 Hz ile 20.000 Hz aralığında işitebilme kabiliyetine sahiptir.

Bu nedenle her sesi algılayıp işitebilmemiz olanaklı değildir. Çok kuvvetli sesler kulağımıza zarar vereceği gibi çok düşük sesler de onları duymamızı güçleştirmektedir. Titreşim, dalga ve frekans gibi unsurlar sesin boyutunu ve gücünü etkilemektedir. Ses bir enerji olmakla birlikte, titreşim ve frekans değerini bu enerjinin hareketliliğine borçludur. Bu harekete titreşim denilirken, titreşimin hareketliliği sonucundaki sayısına da frekans denilmektedir. Sesin enerji olarak kendini iletebilmesi için elverişli bir maddi ortam zorunluluk içermektedir (Zeren, 1995).

Müziğin varlığını oluşturan unsurları inceledikten sonra müziğin felsefi alanını irdelememiz yerinde olacaktır. Müzik kavramını yüzeysel bir açıklama ile anlaşır kılmak mümkün görülmemektedir. Derinliklerine bakmadan onu anlamamız olanaklı değildir. Müziğin gizemli özünü anlayabilmek ve ona yaklaşmak ciddi bir çaba gerektirmektedir (Yıldırım-Koç, 2019). Müzik kavramı üzerine filozofların görüşlerini irdeleyecek olursak, ilk olarak Antik Yunan'ın önemli filozofu Pythagoras'ın (ö. 495) düşüncelerini incelememiz gerekmektedir. Onun kendisine ait yazılı kaynakları bulunmamaktadır. Müzik kuramcısı olarak da anılmakta olan Pythagoras evrenin ilk oluşumunu yani cevherini sayılar olarak tanımlamıştır. Daha sonra bu sayı teorisi ile müzik aralıklarını, ritimlerini ve ölçümlerini de bulmuştur. İlk olarak müziğin evrenin bir harmonisi olduğunu düşünmüş, kürelerin uğultusu ve sesi sonucunda müziğin bilinebilirliğini ifade etmiştir. Evrenin harmonisi ile müziğin harmonisi arasında bir uyum yakalamıştır. Görünenin ardında olan bu sırrı görmesi ve işitmesi onun ne kadar özel, güçlü bir ruh olduğunu gözler önüne sermektedir. Kendisinden sonra gelen Sokrates (ö. 399), Platon (ö. 347), Aristoteles (ö. 322) gibi filozofların, müzik konusundaki düşünceleri ve tartışmaları Pythagoras'ın müzik kuramına yöneliktir.

Sokrates'in müziğe dair görüşlerini Platon'un diyaloglarında bulabilmekteyiz. Özellikle "Philebos" diyalogunda geçen müzik kavramı üzerine Sokrates'in düşünceleri dikkat çekmektedir. O, müzikte iki türlü sesin olduğunu, tiz ve kalın seslerin eski insanlar tarafından incelenip sonucunda uyumu bulduklarını ve cisimlerin hareketlerindeki uyumu da sayılarla ölçüp, bizlere miras bıraktıklarını söylemiştir (Platon, 2013). Nitekim burada eski insanlar olarak adlandırdığı kişiler, Pythagoras ve onunla bu öğretiyi geliştirenlerdir. Bunun yanı sıra Platon'un "Şölen" diyalogunda dikkat çeken, Sokrates'in iç sesi yani "diamon"ı, onun kendisine fayda sağlayacak ya da tam tersi olan her durumda, bu iç sesine yöneldiğini söylemektedir. Dolayısıyla, iç sesiyle konuşup kararlar vermesi ve bu iç sesin onu iyi eylemlere yönlendirmesine mistik bir yaklaşım olarak bakılabilir. Sokrates, öğrencisi Platon gibi bazı müzik çalgıları, makamlar ve tonların insanlara zararlı olduğunu vurgulamaktadır.

Platon'un müzik üzerine düşüncelerinde, Pythagoras'ın müzik kuramının etkisi altında olduğunu söylemek yanlış bir ifade olmaz. Platon eğitim anlayışında ve devlet yapısı olarak insanların gelişiminde müziğe önemli bir yer verir. Bu nedenle bazı ritim ve makamları, çalgı aletlerini, devlet anlayışında ve eğitim sisteminde uygun bulmamaktadır. Müziğin duygular üzerindeki etkisi ve coşturma tehlikesinden ötürü onu zararlı bulmaktadır (Akan, 2017). Platon'un bu tutumu, insanların karakterleri üzerinde bazı olumsuz etkilerin yaşanmaması ve otoritenin sarsılmaması içindir.

Aristoteles *Gökyüzü Üzerine* adlı eserinde Pythagoras'ın, sesin gökyüzündeki kürelerin devinmesi sonucu meydana geldiğini söylediği öğretisine karşı çıkmaktadır. Ona göre eğer böyle bir ses olsaydı hem ussal olarak hem de işitsel olarak bunu duymamak mümkün olmazdı. Hiçbir ses duymamakla birlikte, bu seslerin gücüyle, hiçbir etkiye uğramamamız da gariptir (Aristoteles, 2023). Aristoteles kendi akıl ve mantık öğretisi ile Pythagoras'ın söylemlerini değerlendirmeye çalışmıştır. Aristoteles'in müziğe dair ikinci bir görüşü ise "katharsis" kavramını tanımlaması, ruhu arındıran müziklerin, makamların ve çalgı aletlerinin ayrı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini ve müziğin asli görevinin ruhu arındırmak olduğunu ifade etmesidir.

Plotinos (ö. 270) "Yeni Platonculuk" akımının kurucusu olmakla birlikte, kendisinden önce gelen birçok filozofun düşüncelerini eleştirmiştir. Mistik bir filozof olarak nitelendirilmekle beraber, Platon'un düşünceleri ve öğretisinin bir yorumcusu olarak da tanınmaktadır. Plotinos'un "sudûr teorisi" kendisinden sonra gelen İslam düşünürlerini de oldukça etkilemiştir. Sudûr teorisinde evrensel ilahi ruhun taşması sonucunda, soyuttan somuta bu evrenin onun yansımalarından meydana geldiği fikri ortaya atılmıştır. Bu nedenle müzik kavramını da aynı evrensel ruhun bir ritmi, ahengi olarak tanımlamıştır. Plotinos *Dokuzluklar* adlı eserinde müziğin evren ile uyumunu ve ahengini kaleme almıştır (Hafız, 2022).

Plotinos'un İslam düşünürlerinin felsefesini etkilediği ve görüşlerine şekil verdiği sudûr teorisinin yansımalarını incelemekte fayda vardır. Pythagoras'ın müzik kuramı ve Plotinos'un sudûr teorisinden etkilenen İslam filozofu Ya'kub el-Kindî (ö. 252/866), müzik kavramı üzerine olan düşüncelerini evrenin ahengi ve semanın müziği olarak, ilahi tanrısal bir bakış açısı ile fikirlerinde temellendirmeye çalışmıştır. Kindî İslam filozofları arasında müziğe ilgi duyan, onu felsefi alana taşıyan ilk filozof olmakla birlikte, müziği evren ve insan arasındaki bir bütün, ahenk olarak ele alıp insanların karakterleri, mizaçları ve yapısal özelliklerine indirgemistir

(Hafız, 2022). Pythagoras gibi Kindî de semavi müzik ahengini, astrolojiyle, burçlarla ve matematik ilmiyle birlikte irdeleyerek açıklamaya çalışmıştır. Kindî'nin felsefesinde müziğin kökeni göksel olanın kaynağından gelmektedir.

Fârâbî (öl. 338/950) müzik üzerine olan felsefi düşüncelerini, Aristoteles'in mantık ve metafizik görüşlerinin etkisinde kalarak sentezlemeye çalışmıştır. Aristoteles'in, Pythagoras'ın kürelerinin müziğine, sesine ve devinimine reddiyesi Fârâbî'nin düşüncesinde de tezahür etmektedir (Hafız, 2022). Bu nedenle ilk defa, müziğin toplumun değerlerine ve kültürüne göre incelenmesi, aynı zamanda müziğin kendi içerisinde barındırdığı makam, nota, perde ve düzen gibi içeriklerin de incelenmesi gerektiği fikrini ortaya atmış ve semavi âlemlerin müziği fikrine karşı çıkmıştır. Fârâbî, hem yetenekli bir müzisyen hem de iyi bir müzik teorisyenidir (Çetinkaya, 2022).

Müzik felsefesi üzerine fikirler ortaya sunan, bir diğer İslam felsefesi topluluğu İhvân-ı Safâ'dır. Elli bir bölümden oluşan *Risâleler* adlı eserinin beşinci bölümü “Mûsikî” risâlesidir (Çetinkaya, 2022). İhvân-ı Safâ, Pythagoras'ın sayı teorisini ve Yeni Platoncuların sudûr teorisini sentezleyip birleştiren ilk filozoftur. Ona göre ay-üstü ve ay-altı âlem olmak üzere evrenin bir bütün olarak ahengi vardır. Ay-altı âlem, ay-üstü âlemin bir yansıması, ondan tezahür etmesi niteliğindedir (Hafız, 2022). Müzik üzerine düşünceleri, tüm sanatsal yaratmaları ay-üstü âleminin tecellisidir. Aşkînsal bir varlık olarak, Tanrının yansımaları, müzik sanatının kaynağı ve ilhamıdır.

Bir diğer İslam düşünürü İbn Sînâ (ö. 428/1037), döneminin önde gelen tıp doktorudur. Müzik üzerine düşünceleri, Fârâbî'nin görüşlerinin devamı niteliğindedir. Fârâbî'nin görüşlerinden yola çıkarak, müzik üzerine çalışmalar yapmıştır. Müziğin semavi müzik olarak değil, müziksel özelliklerinin ve unsurlarının incelenmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Müziğin makamları ve etkileri üzerine çalışmalar yürütmüştür. İbn Sînâ ve Fârâbî, müziği Pythagoras ve Yeni Platonculuğun etkilerinden arındırmak istemişlerdir (Hafız, 2022). Müziğin nasıl var olduğu sorusuna yanıt bulmaya çalışan semavi teorilere değil de onun insan yapımı olan öğelerinin incelenmesi gerektiği görüşüne kanaat getirmişlerdir.

İmam Gazzâlî, (ö. 505/1111) *Müzik ve Manevi Coşku* adlı kitabında müziğin, makamlar üzerine olumlu ve olumsuz yönlerini eleştirmekle birlikte, ruhani boyutunu da ele almaktadır. Gazzâlî, “kalp gözü” kavramını ilk defa tanımlayan düşünürdür. Müziğin, kalbi ve ruhu arındırdığını ve hakikate yakınlaştırdığını ifade etmektedir (Gazzâlî, 2020). Bu nedenle müziği

ruhani bir iyileştirici ve Tanrı'ya yakınlaştıran bir aracı olarak görmektedir. Kalp ve ruh ne kadar arınır ve saf hâliyle tecelli ederse, hakikate bir o kadar yaklaşmış olunur.

Modern zamanlarda ise, Arthur Schopenhauer'un (ö. 1860) felsefi görüşünde müzik sanatının yeri oldukça farklı bir noktadadır. Ona göre müzik, evrensel bir dil olmakla birlikte tüm sanatların en üstünde yerini almıştır. Schopenhauer *Güzelin Metafiziği Sanatın ve Güzelin Sırları* eserinde müzik sanatının etkisinden şöyle bahsetmektedir: "Müzik tüm sanatların en güçlüsü olarak ona duyarlı olan ruhu kendi başına bütünüyle ele geçirme gücüne sahiptir." (Schopenhauer, 2020, 51) Bir sanat eserinin gerçekliği ve ruha öze dokunabilmesi, zihnin büyük bir yoğunlaşması sonucunda ve görünenin ardındaki gerçekliği görebilmekle ve doğanın tüm hakikiliğine saf bir bilinçle yaklaşmak ile mümkündür. Bu hakikilik, dünyevi tüm nesne ve kavramlardan sıyrılıp bilincin ötesine erişebilmektir. "Müzik, istenci susturabilen yegâne güçtür." (Gece, 2020, 80) Müziğin tüm sanatların ve her şeyin üzerinde kabul edilmesinin en temel noktası budur. "İsteme ve irade" kavramlarıyla, tüm istemelerin insanın ruhuna ve doğasına zarar verdiğini, doyumsuzluğu beslediğini düşünmüş olması nedeniyle arzu, istek ve iradenin tümüyle insan bedeninde ve ruhunda yok olması gerektiğini savunmaktadır (Cevizci, 2014). Temel felsefi görüşü üzerine; gerçekliğe dair yaşam öğretisinde, mistik düşünce yapısının izlerine rastlamak mümkündür.

Yine modern düşünürlerden Friedrich W. Nietzsche, (ö. 1900) müzik sanatı üzerine esinini, Apollon ve Dionysos dönemini irdeleyerek içselleştirmiştir. Nietzsche'nin müzik felsefesinde; Apollon ışığı, görsel sanatları temsil ederken; Dionysos ise müziği, esrikliği temsil etmiştir. Nietzsche, metafiziksel tüm gerçekliklerin, müzik kavramıyla birlikte, olgularına ulaşmaya çalışmıştır (Lasserre, 2017). Nietzsche, Schopenhauer'un temel felsefi görüşleri ve müzik kavramı üzerine düşüncelerinden çok etkilenmiştir. Dolayısıyla birçok Eski Çağ, İslam ve modern dönem filozofu, müzik sanatına oldukça önem vermiş ve müziği yüceltmişlerdir. Böylece, müzik, insan zihninin algılarını genişletecek bir perspektif oluşturma gayesiyle çoğu filozofun tartışma konusu olmuştur.

2. Hazret İnyet Han ve "Evrensel Sufizm Öğretisi"

Hazret İnyet Han 1882'de Hindistan'da doğmuş, önemli bir müzisyen olmakla birlikte aynı zamanda Hint kültüründe "guru" yani öğretmen olarak da tanınmıştır. İnyet Han bazı kaynaklarda "Sufi İnyet Han", "Hazret İnyet Han" ya da "Hazret İnyet Khan" olarak anılmaktadır. İyi bir müzisyen olduğu için kendi müzik kültürünü Batı'ya tanıtmaya gitmiş ve

1910'dan 1926 yılına kadar Batı'da yaşamına devam etmiştir. Ancak müziğinden çok onun düşünce gücü ve fikirleri daha büyük bir ses getirmiştir. Bu nedenle dersler vermiş, “Evrensel Sufizm Öğretisi”ni insanlığa yayma eğiliminde bulunmuş ve bu öğretinin öncüsü olmuştur. Batı'da fikirlerine çok fazla önem verilen İnyet Han ölümünden bir yıl önce 1926'da Hindistan'a geri dönmüş ancak 1927'de bedenen varlığını yitirmiştir. Onun vefatını bu şekilde ifade etmemizin nedeni kendisinin hayat felsefesinden ve görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Eserlerinin çoğu, günümüze kadar ulaşmış ders anlatımının içeriklerinden oluşmaktadır.

İnyet Han'ın görüşlerini aktarabilmemiz için, sufizm ve mistisizm ya da gizemcilik gibi kavramları iyi anlamamız önemlidir. Gizemcilik ya da mistisizm, Tanrı'nın ve evren öğretilerinin, kolay yollar ile bilgisine ve hakikatine ulaşamayacağını, manevi bir hazırlık ve arınma sürecinin gerçekleşmesi gerektiği görüşünün bilgisini vermektedir (Cevizci, 2014). Gizemcilik, mistisizm ya da spiritüalizm kavramlarıyla eş değer sayılmaktadır. İnyet Han'ın, mistik insan tanımlamaları, bu kavramların özelliklerini içermektedir. Çünkü onun sufizm kavramı tam olarak gizemciliğin tanımı ile benzerlik içerisindedir.

Sufizm kavramı, İnyet Han'da farklı bir öğreti boyutuna ulaşmaktadır. Onun sufi öğretisinde tek bir din yoktur, tüm insanlığı kendi öğretisine dâhil eder. Çünkü tanrı birdir ve mutlak olan ona ulaşmaktır. Bu nedenle onun öğretisinin amacı, Tanrı'nın tezahürleri sonucu tüm insanlığı, Tanrı'nın bir yansıması olarak görmek ve bu çokluktan nihai olan “bir”e ulaşmaya çalışmaktır. *Doğunun Gül Bahçesi* adlı eserinde ifade edildiği üzere; “İnyet Han'ın sufizmde ondan dini öğrenmek isteyenler dini, felsefeyi öğrenmek isteyenler felsefeyi, ruhun yolunda ondan rehberlik isteyenler ise mistisizmi kendilerine seçmektedirler.” (İnyet Han, 2020, 30-31)

“Evrensel sufizm” görüşünde tek bir dinin olmaması tüm kutsal metinlerin öğretisinin aynı olmasından kaynaklanmaktadır. Nihai hedef Tanrı'dır, bu nedenle tüm insanlık ve varlıklar evrende onun yansımasıdır. Tüm öğreti ve sonuçlar onun birliğine ulaşmaktan geçmektedir. *Gönül Gözünüzü Açın* adlı eserinde Elisabeth Keesing şöyle ifade etmektedir; “İnyet Han öğretisini bir “Sufi Mesajı” olarak adlandırmış ve “Uluslararası Sufi Hareketi” adında bir cemiyet kurmuştur.” (Keesing, 2006, 230). İnyet Han, evrensel sufizm mesajını ve öğretisini, bu cemiyetle birlikte yaymaya çalışmıştır.

Maneviyata giden yol İnyet Han'ın sufizm görüşünde oldukça önemli ve meşakkatli bir yolculuktur. Bu yolculukta öğrencinin muhakkak bir öğretmen yani mürşit ile ilerlemesi

Meditasyonun bu kadar önemli olması, onun zihni odaklaması ve içe yönelimi artırması ile de ilgilidir. Nefes teknikleri de meditasyonun kişinin sağlığını iyi yönde etkilemesine neden olur. Saf, arınmış bir ruha ve zihne ulaşmanın, sükûnet ve nefes teknikleriyle meditasyon ile mümkün olacağını, İnyet Han özellikle vurgulamaktadır. Hayatın derin yönünü tecrübe etmek meditasyonun bir kazanımıdır (İnyet Han, 2020). Meditasyon kavramı, İnyet Han'ın temel görüşleri arasında büyük bir öneme sahiptir. Onun için meditasyon sadece gözümüzü kapatıp dinlendiğimiz, huzur aradığımız bir edim olmamakla birlikte, bir yaşam öğretisidir. Ruhun, daha derinlere inebilme, iç yaşama yönelme ve derin düşünme edimini, zihnen ise yoğunlaşma gücünü artırma gibi özellikleri kişinin hayatına kazandırmasını meditasyon yoluyla sağlayabileceğini önemle belirtmektedir.

3. İnyet Han'ın Müziğinde Gizemcilik

Müzik, Hazret İnyet Han için, ilahi aşkın tanımını ve yaşamda sevdiği en yüce şeydir. Kendisi “Vina” sazı çalan iyi bir müzisyendir. Derin düşünmeye ulaşmanın bir aracı olarak müziği ele almıştır. Müziğin ruhsal yolculukta, iç yaşama yönelmede etkisinin büyük olduğunu düşünmektedir. Eserlerinde, Doğu'da yani Hindistan'da “Vina” sazı çalan müzisyenlerin, önceleri meditasyon için kullandıkları bu çalgının tek telli olduğundan bahsetmektedir ve “Vina” sazı çalarak meditasyon yapmanın, bedeni akort etmek için kullanıldığını söylemektedir. İnsanın bedensel ritmik unsurlarını, müziğin ritmi ile örneklendirmiştir. Kalp atışı, nefes alıp verme, insan yürüyüşündeki ritmik hareketler gibi örneklerle müziğin ritimsel olgularının bilinebilirliğinin uzak olmadığını, insan bedeninde mevcut olduğunu belirtmektedir.

Evren ve insan, tanrı arasındaki bağlantıyı müzik ile ilişkilendirmiştir. Evrenin ahengi ve uyumunu müziğin ahengi ve uyumuyla bağdaştırmıştır. Evrende olan her türlü hareket ve devinimin bir müzik olduğu görüşündedir. İnyet Han gündelik müzik kavramından söz etmemekle birlikte onun için müzik, mistik bir öğreti niteliğindedir. Evrenin müziğinden ve hakikate yakınlaştıracak müzik türlerinden bahsetmektedir. Dolayısıyla, müziğin temelinde, ruhun özü varsa o müzik evrensel olmaya yatkındır. Evrensel müziğin temelinde bu giz yatmaktadır. Kanaatimizce, İnyet Han, sufi bir düşünür ve müzisyen olduğu için müziği kendi hayat felsefesine yönelik tutumuyla irdelemiş ve bu şekilde açıklamaya çalışmıştır.

Hazret İnyet Han *Müziğin, Sesin ve Sözü'nün Gizemciliği* adlı eserinde müziğin, sesin ve sözün mistik yönlerinden bahsetmektedir. “Sufiler ve Yogiler” meditasyon esnasında müziğe oldukça önem vermişlerdir. Her zaman derin düşünmeye dalmadan evvel müziğin gizeminden

Hazret İnyet Han, tanrı ile evren, insan ve bilinen tüm varlıkların ahengini müziğin harmonisi ile örneklendirerek açıklamaya çalışmıştır. Titreşim ve frekansların iyileştirici gücünden de bahsetmektedir. Ona göre evrenin bilgisine müzik aracılığıyla ulaşılabilir. Müziğin gizemciliği üzerine ve temel felsefi düşüncelerini bildiren eserleri, onun Batı'da gerçekleştirmiş olduğu ders anlatımlarından aktarılmaktadır. Hazret İnyet Han'ın müzik üzerine düşüncelerini, felsefi bir perspektif ile irdelenecek olursak eğer, onun düşüncelerinde birçok filozofun fikirlerine rastlamak mümkündür. Açıklığa kavuşturulması gereken önemli bir nokta ise; okuduğumuz kaynaklara göre eserlerinde, düşünsel bir altyapı olarak herhangi bir filozofun görüşünü, kendisine çıkış noktası edinmemiş ve bahsetmemiş olmasıdır. Yalnızca İslam düşünürleri ve filozoflarının görüşlerini metinlerinde, kısa örnekler eşliğinde ifade etmiştir.

İnyet Han'ın müzik üzerine olan görüşleri ve hakikat arayışını müzik kavramı ile örneklendirmesini, müzik filozofları tarafından temellendirerek yorumlamak makalenin amacına yönelik bir tutumdur. Makalenin amacı doğrultusunda, sonuç olarak İnyet Han'ın müzik üzerine olan düşünceleri ve hakikat yolunda öğretisi olarak sunduğu mistik dersleri aydınlatılmaya çalışılmıştır. Antik Yunan filozoflarını incelediğimizde; Pythagoras'ın kürelerin müziği ve cisimlerin devinimi, İnyet Han'da evrensel müziğin ruhuna tekabül etmektedir. Sokrates'in iç sesi olarak ele aldığı "daimon", ilahi bir ses kavramı ise; İnyet Han'da içsel ses, iç görü ve iç yönelim olarak ve ayrıca, kalp gözü olarak da ifade edilmektedir. İnyet Han'a göre içsel ses ve ruhsal olarak derinleşme, meditasyon sonucunda elde edilebilecek üstün bir yetenektir. Sokrates'in ölümsüz fikirlerinin gizi bu noktada cevap bulabilir. Platon'un özellikle eğitiminde müzik sanatını kullanması, İnyet Han'ın insanın gelişiminde ve ruhsal eğitiminde kullanmasıyla aynı amacı taşımaktadır. İyi makamların, ruhu ve bedeni terbiye etme özelliğini ikisi de vurgulamışlardır. Felsefi bir tutum ile irdedeğimizde, Aristoteles'in "katharsis"i, müzik ile arınma kavramı sufilerin meditasyonlarında karşımıza çıkmaktadır. İnyet Han'ın sufi öğretisinde, ruhsal bir arınma gerçekleştirmenin ana kaynağı müzik olarak kabul edilmektedir. Bunu, meditasyonlarında, müzik ve sesin gücüyle ruhsal arınma ve coşkuya getirme olarak sentezlemektedir. Buradaki coşku kavramı, tanrı ile vecd olma hâlini yansıtmakta olan ruhsal bir taşmanın sonucudur. Plotinos'un "sudûr teorisi" İnyet Han'ın Tanrı'nın tekliği, evrenselliği ve tüm "evrensel sufizm" öğretisinde savunduğu görüşlerinin temeli niteliğinde bir bakış açısıdır. Tanrı evren görüşünün esası niteliğindedir. Her şey

Tanrı'nın vücut bulmuş hâlidir. Müzik sanatı üzerine görüşü de bu temel niteliği içerisinde barındırmaktadır.

İslam filozoflarından Kindî, İhvân-ı Safâ ve Gazzâlî'nin görüşlerini ele aldığımızda, tüm evren ve varlıkların, Tanrının bir tecellisi olduğu düşüncesini görmüş olmaktadır. Kindî'nin müzik ile şifa verme yöntemini, İnyet Han'da sufi bir şifa merkezi kurarak gerçekleştirmiştir. Onlara göre, müzik Tanrı'ya ulaşmak için mükemmel bir araçtır. Bu nedenle tüm sanatların üzerinde tutulmaktadır. Semavi müziğin, göklerden gelen müziğin Tanrı'nın bir iletişim kaynağı olduğunu İnyet Han'ın düşüncelerinde de görmekteyiz. İnyet Han'ın sıkça kullanmış olduğu kalp gözü kavramını da ilk olarak Gazzâlî'nin ifade etmiş olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Fârâbî ve İbn Sînâ'da olduğu gibi müziğin toplumun kökenini ve kültürünü etkilediği olumlu olumsuz yönlerini de aktarmaktadır. İyi müziğin şifa vereceğinden bahsettiği gibi kötü müziğin de insanın bedensel ve ruhsal olarak akordunu bozacağından bahsetmektedir. Müzik insan bedenini, ruhunu ve zihnini akort eden, düzenleyen yegâne araçtır. İnyet Han kendi döneminde popüler olan müzik ekolleriyle ilgili örnekler vererek eleştirilerde bulunmuştur. Popüler olan müzikten çok manası ve derinliği olan müzikleri övmüştür. Müzik sanatını, bir eğlence türü olarak görmemiş ve bu şekilde ifade edenlerin müzikten anlamadığını iddia ederek eleştirmiştir. İnyet Han'a göre, müzik yüzeysel bir sanat olmamakla birlikte derin, anlaması zor bir sanattır.

Aydınlanma düşünürü olan Schopenhauer'un yoğunlaşma ve irade kavramının, tüm istenç ve arzuların yok edilmesinin, İnyet Han'ın ego ve nefsin öldürülmesi düşüncesi ile tümüyle benzerlik içerisinde olduğu ifade edilebilir. Mutlak bir ruhsal arınma sonucunda, gerçeğin bilgisine ulaşılabileceğini iki düşünür de ele almaktadır. Müziği bu arınmanın ve gerçekliğin bir yolu olarak görmeleri, en yüce sanatın bir yansımasıdır. Müziği bu nedenle en yüce sanat değeri olarak ele almışlardır. Nietzsche'nin müziği metafizik üstü olgulara ulaşmak için bir araç olarak görmesi İnyet Han'ın mistik müziğinde de aynı amacı taşımaktadır.

Sonuç olarak; İnyet Han'ın müziği bir yaşam öğretisi, evrenin ve tanrının ahengi olarak görmesinin temel nitelikleri, ifade ettiğimiz görüşlerine dayanmaktadır. İnsan, evren ve tanrı bütünlüğü için müziğin harmonisi en temel unsurdur. Evrenin, hakikatin bilgisine müzik aracılığıyla ulaşılabileceği görüşü tüm filozofların görüşlerinde ve İnyet Han'ın fikirlerinde yer almaktadır. Makalede, müzik üzerine fikirlerini derinleştirmiş olan önemli filozofların tutumu ile İnyet Han'ın görüşleri arasında tutarlılıklar ortaya konularak, onun müzik sanatına

dair görüşleri ifade edilmiştir. İnyet Han'ın temel yaşam ve müzik üzerine olan görüşlerini felsefi bir perspektif ile incelemek, önemli filozofların görüşleriyle temellendirmek, onu anlamak isteyen herkes için, daha anlamlı ve derin bir edim olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akan, Nesrin. *Platon'da Müzik*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2. Baskı, 2013.
- Aristoteles. *Gökyüzü Üzerine*. çev. Saffet Babür. Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 3. Baskı, 2023.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları, 4. Basım, 2014.
- Çetinkaya, Yalçın. *Kozmik Müzik Kâinatın Zikrinden Kâinatın Müziğine*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.
- Denktaş, Cenk (ed.). *Ses Fiziği*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, 2021.
- Gazali, İmam. *Müzik ve Manevi Coşku*. çev. Murat Serdar. İstanbul: İlke Yayıncılık, 2020.
- Gece, Şule. *Modern ve Postmodern Dönemlerde Soyut Sanat Felsefesi*. İzmir: Cem Yayınevi, 2. Basım, 2020.
- Hafız, Muharrem. *Müzik ve Felsefe Klasik Dönem İslam Filozoflarının Müzik Felsefeleri*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2022.
- İnayet Han, Hazret. *İç Yaşam*. çev. Aftab Talat Kamran. İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2. Basım, 2017.
- İnayet Han, Hazret. *Mistik Yürek*. çev. Nur Yener. İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2003.
- İnayet Han, Hazret. *Müziğin Sesin ve Sözün Gizemciliği*. çev. Harun Ömer Tarhan/Aftab Talat Kamran. İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2019.
- İnayet Han, Hazret. *Ruh Nereden Geldi Nereye Gidiyor*. çev. Suat Ertüzün. İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2019.
- İnayet Han, Sufi. *Doğu'nun Gül Bahçesi*. çev. Suat Ertüzün. İstanbul: Satori Okyanus Yayıncılık, 2020.
- Keesing, Elisabeth. *Gönül Gözünüzü Açın Bir Sufi Ustası Yanıtıyor Hazret İnayet Han'ın Sufi Mesajı*. çev. Nur Yener. İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2006.
- Lasserre, Pierre. *Nietzsche'nin Müzik Üzerine Düşünceleri*. çev. İlhan Usmanbaş. İstanbul: Pan Yayıncılık, 5. Basım, 2017.
- Platon. *Philebos*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2013.
- Schopenhauer, Arthur. *Güzelin Metafiziği Sanatın ve Güzelin Sırları*. çev. Ahmet Aydoğan. İstanbul: Say Yayınları, 4. Baskı, 2020.
- Yıldırım, Vural-Koç, Tarkan. *Müzik Felsefesine Giriş*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 6. Basım, 2008.
- Zeren, Ayhan. *Müzik Fiziği*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 1995.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

kalemname

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences